

УДК 368:339.9

І. М. Цуркан

кандидат економічних наук, доцент

І. Ю. Герасимова

кандидат економічних наук, доцент

Національний гірничий університет, м. Дніпропетровськ

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто процеси глобалізації світового страхового простору та їх вплив на вітчизняний страховий ринок. Визначено наслідки присутності іноземних страховиків в українському страховому бізнесі.

Ключові слова: страховий ринок, глобалізація, страхові компанії, страхові премії, іноземний капітал, страхові брокери.

I. Вступ

Об'єктивною реальністю кінця XX – початку XXI ст. стала глобалізація світової економіки, що не оминуло й систему страхових відносин. Саме в цей період економічних, соціальних, політичних, воєнних, природних потрясінь страхові ринки різних країн стали активно рухатися в напрямі створення глобального світового простору.

Розвиток процесів формування глобального середовища безпосередньо впливає на функціонування національних страхових ринків, у тому числі на страховий ринок України. Країна, яка не враховує глобальних аспектів розвитку страхової сфери, ризикує залишитися далеко позаду від лідерів світового розвитку та не може розраховувати на взаємовигідне партнерство в міжнародному співтоваристві.

Питання формування глобального фінансового середовища та його впливу на страховий сегмент фінансового ринку досліджують учені-економісти всього світу, в тому числі українські: Р. Р. Арутюнян [1], Ю. Б. Баглюк [2], А. Н. Залетов, С. М. Козьменко [7], М. В. Корнєєв, О. Г. Кузьменко, Р. В. Пікус [6] та ін. Проте недостатньо обґрунтовані аспекти впливу глобалізаційних процесів на розвиток страхового ринку України.

II. Постановка завдання

Мета статті – теоретично з'ясувати вплив глобалізаційних процесів на страховий ринок України, визначення позитивних та негативних наслідків присутності іноземних капіталів у страховій системі України.

III. Результати

Глобалізація страхової діяльності впливає на розвиток усіх країн світу, формуючи нове середовище фінансового розвитку.

На сучасному етапі фінансової глобалізації в чистому вигляді національних страхових ринків не існує. Завдяки створенню трансна-

ціональних і міжнародних страхових компаній, які проникають у різні країни, експансії іноземних капіталів, значному обсягу пере-страхування різноманітних страхових ризиків за межами національних ринків, страхові ринки XXI ст. зазнали значних і дуже помітних змін. Через подолання законодавчих та економічних бар'єрів між національними страховими ринками формується глобальний страховий простір. Що стосується національних страхових ринків, які розвиваються, то наслідки цих процесів далеко не однозначні [1].

Світовий розвиток страхового ринку в останні роки функціонування показав позитивні зрушення. Сукупний обсяг премій, зібраних страховиками в світі, за 2013 р. зріс порівняно з аналогічним показником 2012 р. на 0,91% і становив 4640,9 млн дол. [8].

Лідером світового страхового ринку є США з часткою 27,17%, далі – Японія – 11,45% і Великобританія – 7,10%. До п'ятірки лідерів також увійшли Китай – 5,99 і Франція – 5,49%. Україна в цьому рейтингу посіла 49-те місце з показником 3,5 млн дол. (0,08%), тобто особливістю страхового ринку України є його невелика частка в складі світового ринку.

Проаналізуємо детальніше динаміку світового страхового ринку в таблиці.

Загалом протягом останніх років суттєвих змін у рейтингу і складі ТОП-10 країн – лідерів світового страхового ринку за обсягами зібраних премій не відбувалося.

За 2013 р. 10 країн – лідерів світового страхового ринку за обсягами зібраних премій забезпечили 74,13% загальносвітового обсягу премій (у 2008 р. цей показник становив 76,51%), інші ж країни зібрали лише 25,87% від світового обсягу страхових премій. Також видно, що для країн із найбільш розвинутими страховими ринками характерним є домінування сектора страхування життя над іншими видами страхування.

Таблиця*

Динаміка світового страхового ринку за розміром зібраних страхових платежів у 2012–2013 рр.

Країна	2012 р.						2013 р.					
	Все страхування			Life страхування			Non-life страхування			Все страхування		
	Величина премій, млн дол. США	Частка у світових преміях, %	Величина премій, млн дол. США	Частка у світових преміях, %	Величина премій, млн дол. США	Частка у світових преміях, %	Величина премій, млн дол. США	Частка у світових преміях, %	Величина премій, млн дол. США	Частка у світових преміях, %	Величина премій, млн дол. США	Частка у світових преміях, %
США	1272,7	27,67	568,8	21,62	703,8	35,75	1259,2	27,13	532,8	20,43	726,3	35,73
Японія	626,7	13,62	499,0	18,97	127,6	6,48	531,5	11,45	422,7	16,21	108,7	5,35
Великобританія	322,0	7,00	214,6	8,15	107,3	5,45	329,6	7,10	222,8	8,55	106,7	5,25
Китай	245,3	5,33	141,1	5,36	104,2	5,29	277,9	5,99	152,1	5,83	125,8	6,19
Франція	237,6	5,16	147,9	5,62	89,7	4,55	254,7	5,49	160,1	6,14	94,5	4,65
Німеччина	232,4	5,05	106,6	4,05	125,8	6,39	247,1	5,33	114,3	4,38	132,8	6,53
Італія	143,9	3,13	93,0	3,53	50,8	2,58	168,5	3,63	117,9	4,52	50,5	2,49
Південна Корея	152,9	3,3	100,6	3,82	52,2	2,65	145,4	3,13	91,2	3,50	54,2	2,67
Канада	124,6	2,71	52,3	1,99	72,2	3,66	125,3	2,7	52,3	2,01	73,0	3,59
Нідерланди	95,8	2,08	24,3	0,92	71,4	3,63	101,1	2,18	26,0	1,0	75,1	3,7
Інші країни	1142,4	24,89	681,8	25,96	461,2	23,45	1197,1	25,79	715,5	27,4	482	23,76
Україна	2,6	0,06	0,2	0,01	2,4	0,12	3,5	0,08	0,3	0,01	3,2	0,16
Усього у світі	4598,9	100	2630,2	100	1968,6	100	4640,9	100	2608,0	100	2032,8	100

*Джерело: складено на основі офіційних даних Swiss Reinsurance Company Ltd [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://media.swissre.com/documents/sigma3_2014_en.pdf [8].

На ринку України в 2013 р. частка Non-life-компаній становить 84,7%, а частка Life-компаній – лише 15,3%. Цей показник свідчить про низький рівень розвитку довгострокового страхування життя. Як свідчить світовий досвід, саме страхові компанії, які займаються страхуванням життя, отримують значні доходи від інвестиційної діяльності, мобілізуючи значну частину фінансових коштів юридичних і фізичних осіб та спрямо-

вуючи їх на різні види інвестицій. Але динаміка щодо збору страхових платежів та страхових виплат свідчить про позитивні зміни в розвитку страхування життя в Україні.

У 2013 р. обсяг страхових платежів збільшився на 36,9%, а страхових виплат – на 81,7% порівняно з 2012 р. [5]. Обсяги надходжень валових страхових платежів та валових страхових виплат зі страхування життя за 2011–2013 рр. відображено на рисунку.

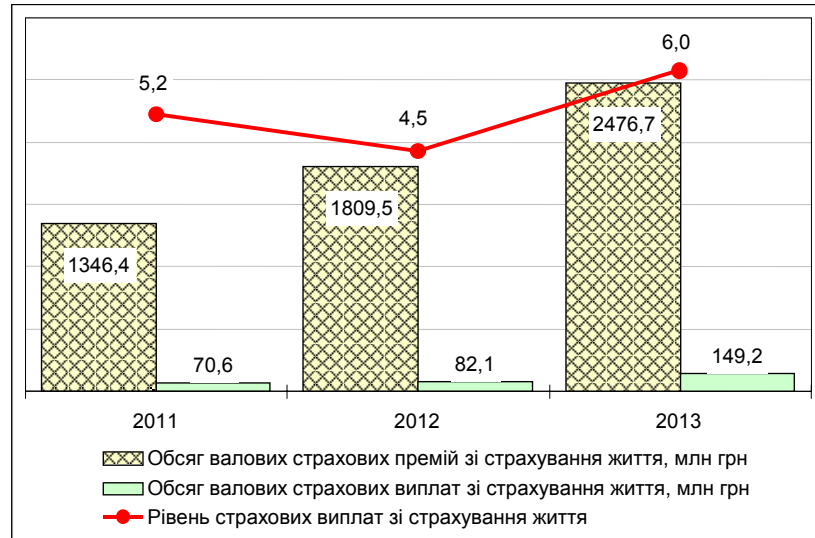

Рис. Динаміка страхових премій та страхових виплат зі страхування життя за 2011–2013 рр., млн грн

Основними факторами, що впливають на розвиток сегмента страхування життя в Україні на сучасному етапі, є: збільшення споживчого кредитування; значне зростання страхових виплат за ризиком "дожиття"; підвищення соціальної відповідальності представників середнього класу за членів своїх родин.

Зі здобуттям незалежності в Україні відбулися такі процеси, які відкрили нові можливості виходу країни на міжнародний страховий ринок: упорядкування нормативно-правового забезпечення відповідно до міжнародних вимог; впровадження систем рейтингування страхових компаній за результатами їх діяльності.

На сучасному етапі для світового страхового ринку характерними є процеси глобалізації, інтеграції та консолідації. Участь кожної країни в таких процесах є результатом тривалого історичного розвитку національної економіки та світового господарства.

Глобалізація світового страхового ринку відбувається з урахуванням таких тенденцій розвитку:

1. Відбувається капіталізація та концентрація страхового (перестрахового) капіталу, формування стратегічних альянсів між компаніями, об'єднання страховиків для формування міжнародних страхових компаній; злиття страхового та банківського капіталів. Такі інтеграційні процеси сприяли процесу

централізації капіталів і підвищили ефективність функціонування страхових компаній порівняно з тими, які не увійшли до фінансових об'єднань.

В 2013 р. в Україні діяло 15 страхових груп, з яких 6 переважно з іноземним капіталом, 2 – зі змішаним, 7 – з українським. Сукупний обсяг страхових платежів ТОП-15 страхових груп за 2013 р. становив понад 7 317,1 млн грн, що на 12,8% більше, ніж за 2012 р. Таким чином, на зазначену групу страховиків у 2013 р. припадало 27,9% обсягу страхових послуг. При цьому на ринку страхування життя зазначена група страховиків займає 55,8%, а обов'язкового страхування – 35,8% [3]. Через вплив глобалізаційних процесів в Україні загострилися проблеми фінансової стійкості страхових компаній, через незначні розміри статутних капіталів українських страховиків порівняно зі статутними капіталами в країнах ЄС. Вимоги до мінімальних статутних капіталів у країнах ЄС майже в 4–6 разів більше, ніж в Україні [1]. У 2013 р. страхування в Україні розвивалося інерційним шляхом, пасивно ідучи за коливаннями макроекономічної кон'юнктури й банківським кредитуванням. Це підтверджується й зниженням частки страхових внесків у ВВП, що триває: в 2008 р. вона становила 1,7%, а в 2013 р. – 1,1% [3].

2. Використання інформаційних систем і технологій у страхуванні.

За даними PwC (Price Waterhouse Coopers), інтернет-комерція забезпечує майже 16% прибутків страхових компаній світу, у більшості розвинутих країн страхові компанії мають власні інтернет-представництва. Найпоширенішими послугами в режимі online-страхування стали страхування транспорту, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, страхування вантажів, особисте страхування від нещасних випадків тощо.

В умовах глобалізації світового ринку страхування мережа Інтернет використовується для надання інформації страховими брокерами, на веб-сайтах яких агрегується інформація від найбільших страхових компаній. Можливості використання Інтернету для обслуговування клієнтів сприятиме прискоренню процесів глобалізації страхового бізнесу, застосуванню прогресивних бізнес-моделей обслуговування, забезпеченню виходу страхових компаній на нові сегменти фінансового ринку [1].

3. Розповсюдження іноземного капіталу на національні страхові ринки.

Аналізуючи страховий ринок України, можна зазначити стійку тенденцію до зростання частки компаній з іноземним капіталом. Так, якщо у 2001 р. питома вага страховиків з іноземним капіталом становила 6,1%, то в 2009 р. – вже 18,2%, а в 2012 р. – 27,1%. У 2013 р. відбулося скорочення кількості страховиків з іноземним капіталом до 23,1% (з 112 в 2012 р. до 94 в 2013 р.) [3; 7].

Сьогодні іноземний капітал на страховому ринку України представлений таким чином [3]:

- страхові компанії з іноземним капіталом (94 компанії, у тому числі 45 страховиків, створені як дочірні структури міжнародних фінансових і страхових груп, а також 49 страховиків, у яких зазвичай капітал українського походження, але внесений через Кіпр та інші офшорні зони);
- філії страховиків-нерезидентів відсутні, однак правові підстави з'явилися в травні 2013 р. З 15 травня 2013 р. набули чинності останні зміни в страховому законодавстві (зміни в Законі України "Про страхування" від 07.07.2005 р. № 2774-IV), що усувають бар'єри для іноземних страховиків;
- представництва іноземних страховиків (зареєстровані представництва страхової групи "ACE Group" (Швейцарія, 2012) і перестраховиків "Москва Ре" (Росія, 2001), "Russiane Re" (Росія, 2002).

Пайова структура присутності іноземного капіталу в розрізі країн його походження останніми роками є відносно незмінною. Так, на Австрію припадає 14,8% інвестицій, Росію – 13,5%, Францію – 6%, Казахстан – 5,2%, Німеччину – 3,5%, США – 2,5%, Польщу – 1,3%, Нідерланди – 0,9%. На Кіпр і офшорні території Великобританії припадає понад

40% інвестицій. Такі показники в цілому характерні для ринків, що розвиваються [3].

Наслідки впливу глобалізації світового страхового ринку на страховий ринок України, а саме від присутності іноземних страховиків, можуть бути як позитивними, так і негативними [2; 6; 7]:

а) позитивні:

- залучення іноземних інвестицій у розвиток страхової інфраструктури;
- підвищення капіталізації національної страхової галузі за рахунок коштів іноземних інвесторів;
- посилення конкуренції на внутрішньому ринку та інтенсифікація діяльності вітчизняних страховиків;
- використання новітніх інформаційних технологій;
- розширення структури та підвищення якості страхових послуг;
- наявність потенціалу для розвитку накопичувальних видів та страхування життя за участю іноземного капіталу;
- вдосконалення державного регулювання страхового ринку України з урахуванням міжнародного досвіду;

б) негативні:

- втрата національного контролю над страховими резервами та інвестиційними коштами при домінуючій іноземній участі на страховому ринку чи в його окремих сегментах;
- можливість відтоку страхового капіталу за кордон шляхом здійснення перестрахових операцій;
- обмеження можливості держави з використання механізмів активної соціальної політики в галузі пенсійного та медичного страхування;
- супроводження експансії великими іноземними страховиками ціновим демпінгом;
- ускладнення страхового нагляду;
- загострення конкуренції;
- загроза банкрутства тощо.

Однак, незважаючи на впливання капіталу в страхову індустрію, страховий ринок України вважається низькокапіталізованим. Частка активів страховиків становить менше ніж 5% активів банківської системи. Близько 60% страховиків мають сумнівні активи й фактично не здійснюють страхової діяльності [3].

Розвиток українського страхового ринку повинен здійснюватися також за рахунок проникнення національних страхових компаній на ринки інших країн. Такі країни, як Швейцарія, Ірландія, ОАЕ, Люксембург, Мальта тощо, заробляють на експорті страхових і перестраховальних послуг значно більше, ніж на внутрішньому страховому ринку.

Експортний потенціал страхового ринку України використовують у національній економіці недостатньою мірою (0,5% зовнішнього експорту послугами країни), що позбавляє її

альтернативних джерел валютних надходжень. У 2013 р. обсяг експорту страхових і перестрахових послуг українськими страховими компаніями становив 553,6 млн грн страхових платежів, що на 80,3 млн грн або 17% більше, ніж у 2012 р. У структурі експорту послуг перестрахування за минулий рік становило 59,6%, а страхування – 41,4%. За 2013 р. обсяг страхових платежів, отриманих вітчизняними страховиками України від страхувальників-нерезидентів за договорами страхування, становив 229,7 млн грн, що на 32,1 млн грн, або на 16,2%, більше, ніж за 2012 р. У цілому це дорівнювало 1,07% сукупного обсягу чистих страхових платежів у 2013 р. (у 2012 р. цей показник становив 0,97%). Зазначений показник експорту страхових послуг України значно поступається рівню інтеграції страхових ринків більшості країн Європи.

Через низький країновий рейтинг України, недостатній рівень капіталізації страхових компаній, обмежену лінійку страхових продуктів експорт страхових і перестрахових послуг вітчизняними страховиками не має істотного значення й не є серйозною опорою для захисту українських інвестиційних програм за кордоном. Через це також причини відсутнє розширення експорту високотехнологічних товарів і послуг [3].

4. Концентрація на ринку страхових посередників, що здійснюється шляхом злиття та придбання малих і середніх товариств, на основі яких формуються сильні міжнародні страхові брокери.

В Україні діяльність страхових брокерів почалася з березня 2000 р.

Згідно з Державним реєстром страхових та перестрахових брокерів, в Україні на кінець 2013 р. страховим посередництвом займалися 56 брокерів. Щодо кількості страхових брокерів в Україні, то спостерігається стійка динаміка до зменшення їх кількості, зокрема, якщо в 2003 р. в Україні був зареєстрований 101 брокер, в 2005 р. – 75, у 2007 р. – 64, то в 2013 р. – вже 56. Така негативна динаміка зумовлена такими причинами: 1) погіршується економічна ситуація в країні, що не сприяє розвитку будь-якого бізнесу; 2) українське законодавство не дозволяє повноцінно функціонувати страховому брокеру, як це відбувається, наприклад, у Великобританії або Нідерландах; 3) культура страхування в Україні перебуває в “зародковому” стані. Багато компаній і фізичних осіб, які чують про страхового брокера вперше, сприймають його як “шахрая”.

У країнах Європи маємо такі показники: Італія – близько 1300 брокерів, Франція – 3000, Німеччина – 6000, Бельгія – 8000, Великобританія – 10 000, Нідерланди – 12 000 страхових брокерів. Як бачимо, цифри не порівнянні. При цьому частка ринку всіх страхових брокерів в Україні становить усьо-

го 3% від загальних страхових премій за рік. Цей факт не витримує ніякої критики порівняно з ринками європейських країн. Наприклад, в Італії ця цифра становить 18% від валових зароблених премій, Франції – 19%, Німеччині – 15%, Бельгії – 65,2%, Великобританії – 70%, Нідерландах – 68%.

Не на користь України складається така арифметика й при порівнянні наших даних з показниками сусідніх країн колишнього соціалістичного табору. Так, частка ринку страхових брокерів у Польщі, Угорщині та Словаччині коливається в середньому від 15% до 18% [4].

Важливим показником, який свідчить про розвиток інституту страхових брокерів, є співвідношення між кількістю страхових брокерів та кількістю страхових компаній. Наприклад, у Німеччині на 6000 страхових брокерів припадає 450 страхових компаній, а в Чехії – на 600 брокерів усього 44 страховики. Співвідношення становить 1:14. Водночас в Україні на 56 страхових брокерів припадає 407 страхових компаній.

Як бачимо, співвідношення кількості страхових брокерів та страхових компаній у 2013 р. в Україні становить 1:7, тобто на одного брокера припадає понад 7 страхових компаній. Як показує світовий досвід, кількість незалежних страхових посередників має бути на порядок вище кількості страховиків: у розвинутих країнах на одного страховика припадає понад 10 брокерів. Виходячи із цього, кількість страхових компаній, що зареєстровані в Україні, має бути не менше ніж 4070 зареєстрованих страхових брокерів.

Отже, Україна має найнижчі показники щодо діяльності страхових брокерів серед розглянутих європейських держав.

IV. Висновки

Глобалізація у сфері страхування має свої прояви та особливості.

Стан розвитку страхового ринку України, порівняно зі світовим ринком за таким показником, як обсяг зібраних страхових премій за всіма видами страхування та преміями з Life-страхування, свідчить про суттєве відставання України від існуючих міжнародних стандартів. Але динаміка збору премій і виплат із Life-страхування в 2013 р. свідчить про позитивні зміни в розвитку страхування життя в Україні.

В Україні, як і на світовому ринку страхування, спостерігається збільшення капіталізації національних страховиків, злиття страхового, банківського та промислового капіталів.

Прискорення процесів глобалізації страхового бізнесу буде сприяти можливості використання мережі Інтернет, що дасть змогу активізувати альтернативні канали збуту страхових продуктів.

Проявом глобалізаційних процесів на страховому ринку є розповсюдження іноземного капіталу на національні страхові рин-

ки. Прихід іноземних інвесторів на український страховий ринок може мати як негативний, так і позитивний вплив на розвиток національних страховиків.

Лібералізація торгівлі страховими послугами сприяла виходу українських страховиків на іноземні ринки, але показник експорту страхових послуг України значно поступається рівню інтеграції страхових ринків більшості країн Європи.

Інститут страхових брокерів в Україні все ще перебуває на початку свого розвитку, про що свідчать як кількісні, так і якісні показники. Для покращення ситуації та активізації діяльності страхових брокерів необхідно: по-перше, внести зміни до чинного українського законодавства та привести його у відповідність з європейськими нормами; по-друге, ввести обов'язкове страхування професійної відповідальності страхових брокерів для підвищення довіри страхувальників до брокерів.

Список використаної літератури

1. Арутюнян Р. Р. Страховий ринок України в глобальному середовищі / Р. Р. Арутюнян, С. С. Арутюнян, О. В. Ітигіна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 2 (49). – Ч. 2. – С. 14–19.
2. Баглюк Ю. Б. Страховий ринок України в сучасному інтеграційному процесі / Ю. Б. Баглюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – Т. 3. – С. 108–111.
3. Залетов А. Страховой рынок Украины 2013: итоги и перспективы развития / А. Залетов // Insurance TOP. – 2014. – № 1 (45). – С. 3–15.
4. Офіційний сайт компанії "BritMark insurance brokers" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://brit-mark.com/ua/press-centre/brit-mark-media/2013/straxovoj-broker-v-ukraine%3A-daleko-li-nam-do-evropyi>.
5. Підсумки діяльності страхових компаній за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_%202013.pdf.
6. Пікус Р. В. Розвиток страхового ринку в умовах глобалізації / Р. В. Пікус // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Економіка. – 2011. – Вип. 126. – С. 15–18.
7. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації: монографія / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва та ін. – Суми: Університетська книга, 2011. – 388 с.
8. World insurance in 2013: steering towards recovery [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://media.swissre.com/documents/sigma3_2014_en.pdf.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014.

Цуркан И. Н., Герасимова И. Ю. Влияние глобализационных процессов на развитие страхового рынка Украины

В статье рассмотрены процессы глобализации мирового страхового пространства и их влияние на отечественный страховой рынок. Определены последствия присутствия иностранных страховщиков в украинском страховом бизнесе.

Ключевые слова: страховой рынок, глобализация, страховые компании, страховые премии, иностранный капитал, страховые брокеры.

Tsurkan I., Gerasimova I. An Impact of Globalization's Processes on the Development of Ukrainian Insurance Market

The aim of the study is a theoretical clarification of an impact of globalization's processes on the development of Ukrainian insurance market, determination of positive and negative consequences of foreign capitals implication in Ukrainian insurance system.

The article explores the globalization processes in the world insurance sector and its impact on national insurance market. Effects of the admission of foreign insurers in Ukrainian insurance business are identified.

The analysis of the Ukrainian insurance market compared with global markets according to such indices as quantity of gathered insurance premiums for all kinds of insurance and life insurance premiums is showed that Ukraine fall significantly behind the present international standards. However, the dynamics of payments and premiums accumulation from life insurance in 2013 is the evidence of positive changes in the development of insurance in Ukraine.

The demonstration of globalization's processes on insurance market is an expansion of foreign capital on national insurance markets. Positive and negative effects of admission of foreign insurers in Ukrainian insurance market are identified.

The development of Ukrainian insurance market should be put into practice also through the entry of national insurance companies to the markets of different countries. The analysis of export volume of insurance and reinsurance services of Ukrainian insurance companies showed that export potential of Ukrainian insurance market is not utilized adequately in national economy, that is prevent it from alternative sources of exchange earnings.

Chartered Insurance Institute in Ukraine is still in the commencement of its developing that is testified as by the quantity of insurance brokers as by the amount of insurance premiums.

Key words: insurance market, globalization, insurance company, insurance premiums, foreign capital, insurance broker.